

ГЛАВА I: ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ

1.

Стефан Витанов, архитект на свободна практика и син на монументален скулптор със същото име, бе наследил от баща си множество пристрастия, най-явното от които беше декоративната мозайка. Вечният град изобилстваше с декоративни мозайки, които Стефан бе попивал още от дете. Всъщност той не помнеше да е попивал някога различни от римските мозайки. Като тези в Равена, Помпей или Константинопол. Обсегът на мозаечния му възторг бе стигал най-много до отстоящата на двадесет и седем километра от Рим пристанищна Остия Антика.

С черно-белите или по-скоро сиво-белите мозайки на нейния Корпоративен площад.

И сега, обут в старите си дънки и седнал по турски върху измазания под, Стефан подръпваше доволно брадата си, виждайки как банята му се превръща в малко частно копие на площадната мозайка от Остия Антика. В морскосиньо, небесно и бяло – трите цвята бяха по настояване на жена му. Числото три било библейско, намуси се Стефан при спомена за спора им. Той държеше да имитира напълно Корпоративния площад, служейки си с уж хитрешки аргументи (“Сиво-бялото няма да се цапа, ангелче”), но Соня бе непреклонна.

И той редеше във влажната мазилка кубчета в опус вермикулатум*. Тумбеста риба с шипове на гърба и вирната опашка, чиято предварителна рисунка висеше над ваната. (Да, Соня, ако и да беше едва с няколко години по-голяма от сина му Франческо, бе усвоила вече властните маниери на тукашните съпруги.) Бели кубчета в кръг за окото на рибата - едно облещено око с бистра тъмносиня зеница. (А колко досадни бяха теориите ѝ за спасението на света от екологично бедствие. Яжте зарзават, не на кожените обувки, куршум в гумите на всички римски скутери^o) Стефан оформи овала на бузата и рибата стана почти засмяна. (Пък и сина му с неговите яhti и регати^o) Той подреди една зад друга дъгите на ребрата. Права беше Соня за трите цвята; само с два нямаше да постигне такава обемност. Далновидна се оказа и да го остави на мира в апартамента – всъщност дали заминаването ѝ във вилата на морето съвпадна случайно с подвизаването на Франческо в яхтклуба на залива? Стефан се стресна от въпроса си, втрени се в рисунката

на яхщата морско конче nereida и усети, че не му се работи повече. (Соня и Франческо сами на вилата^o “Ти трябва да редиш мозайката на спокойствие, ангелче.”) Значи ангелчето е оставено да прави това, което винаги е обичало да прави. Мозайка. Много симпатична кукичка с вкусна стръвчица, на която увисва едно ококорено тумбесто ангелче с шипове на гърба и вирната опашка. Прелестно частно копие на мозайката от Корпоративния площад в Остия Антика.

Телефонен звън го извади от вцепенението. (Глупости, Франческо винаги се е интересувал само от лодки.) Той избърса ръце и вдигна неохотно слушалката, за да научи, че културното дружество на българите в Рим го кани да изнесе съобщение за българските мозайки върху гроба на Константин-Кирил Философ в църквата Сан Клементе. “Нещо за художествените им качества, за тежестта им като паметници на културата. Да се знае, че и ний сме дали нещо на света, господин Витанов!” – изви се игриво грапавият глас на госпожата, представила се като Патаринска-Салвини.

Стефан понечи да отвърне, че е ужасно зает, че е архитект, а не специалист по мозайки, че го чакат проекти и прочие неща, но внезапно изпита неудобство – все пак ставаше реч за гроба на... Глупости, някакъв си гроб в някаква маза. И откъде се бяха сетили за него тези досадници?

- Нали няма да ни откажете? Сега събираме материали за юбилейното издание на дружеството. Да се види, че и зад граница има родолюбиви българи, които тачат имената на нашите равноапостоли и просветители! - завърши патетично госпожа Патаринска-Салвини.

Стефан Витанов погледна виновно към рисунката на яхщата морско конче nereida и измърмори, че приема.

2.

От архитектурна гледна точка Сан Клементе беше една сензация: базилика от 12-ти век с две непокътнати нива под нея, открити случайно миналия век. Горното подземие беше старата базилика от 4-ти век, долното – две римски сгради от 1-ви век, вероятни останки от къщата, в която бе живял самия Свети Климент.

Стефан влезе разсеяно в църквата и дори не погледна към олтарната мозайка, която помнеше от детските си посещения с баща си. С него винаги бяха стигали само до апсидата и никога до подземията, в които елементарното строително правило да се разруши старото преди да се построи новото бе намерило най-комичното си опровержение. Тук древните се бяха постарали да запълнят с камъни всяко предхождащо ниво преди да вдигнат върху него следващото. Странна строителна техника, плати той билета си

преди да се гмурне в подземията на Рим, съхранили не само оригиналната базилика от 4-ти век, но и гроба на Свети Кирил.

Или поне мястото, където е бил погребан първоначално. И където бяха мозайките, за чиято “художествена оценка” чакаше юбилейното издание на госпожа Патаринска-Салвини.

Няколко неща привлякоха погледа му. Около гробницата изобилстваше с паметни плочи от признателните славянски народи – повечето поставени след 1989-та година. Двете български мозайки бяха от по-ранни периоди, но и между тях имаше крещящи разлики. Впрочем всичко на това място крещеше от националистична хистерия. Сякаш мраморните плочи, барелефите и мозайките се надпреварваха да си докажат една на друга коя е исторически “повярната”. Словенските учители... българския равноапостол... синовете на гръцкия народ...

На кого беше Свети Кирил?

Разбира се, на римляните, усмихна се снизходително Стефан и се върна назад, към нартекса, където вниманието му бе привлечено от две избелели фрески, изплували като призраци от каменната стена. На едната, по-запазената, трима души в розови туники пренасяха тържествено ковчега с мощите на Свети Климент под надзора на Папа Адриан II в компанията на Кирил и Методий. На другата, по-повредената, Исус съдеше двамата братя, докато Свети Климент и Свети Андрей дружно се застъпваха за спасението на душите им.

Защо такъв интерес на Римската църква към някакви си славянски просветители?

Стефан се разходи из базиликата с озадачено скръстени на гърба ръце, спря се да разгледа заявеното с горди табели “експериментално осветление”, после още по-озадачен съзря един езически саркофаг. Изровен от ниша, принадлежала на долното подземие, гласеше надписа, продължавайки с описанието на “непристойната” гръцка легенда, изваяна в барелефа върху саркофага. Федра, младата жена на атинския цар Тезей, се влюбва в заварения си син Хиполит, който обаче се интересува само от лов. Отхвърлена от Хиполит, Федра се самоубива като преди това оставя писмо с натопяващо младежа съдържание. Следва банален и предсказуем развой - Тезей се моли на бог Посейдон да отмъсти на сина му, последният се заема със задачата и изпраща на Хиполит едно морско чудовище, което рипва от брега срещу коня му, изплашва до смърт животното и го кара да хвърли ездача си. Нататък е ясно - Хиполит загива, а Тезей си скубе косата, научил истината.

Стефан се вгледа с любопитство в симпатичното, с глава на глиган чудовище, и реши, че никога не е късно да установиш колко малко се е променило човечеството.

3.

Късно вечерта, в схватка с безсънието, той се разчете в купената от сакристията книжка и изведнъж му стана ясно защо Папа Адриан II наблюдаваше пренасянето на мощите на Свети Климент в компанията на двамата братя и защо Исус беше обкръжен от Свети Андрей и Свети Климент, докато съдеше душите им.

Защото Свети Андрей е свидетелствал за делата им сред славянството, а Свети Климент - за това че двамата братя са открили мощите му в Крим и са ги пренесли в титулната му църква в Рим.

Ето защо Кирил е бил погребан в Сан Клементе! Ето защо Папата не е позволил на Методий да върне тленните останки на брат си в родината. След похвално дело като откриване мощите на толкова тачен светец, Кирил е заслужавал да бъде погребан на подобаващо място. А дали пък горното не е бил и дипломатичния повод да се изпроси безболезнено папската благословия за преведените на славянски език книги?

Изведнъж въпросът с мозайките около гроба на светеца му се видя ужасно скучен...

- Мозайките са две, да, две български мозайки, от които едната е от 1929-та година, а другата – от 1975-та. По-ранната има вид на икона и е поставена в мраморна ниша над предполагаемия гроб. Късната е на отсрещната стена. Какво да ви кажа за нея? По-голяма е, доста стилизирана, цветове е направо постна. Двамата братя са в цял ръст, от тях лъха помпозност и скованост. Седемдесет и пета година, знаете, бума на тоталитарното изкуство в България. Да не пропусна - забелязах липсващи кубчета в долната ѝ част. Ако така е била правена и мозайката от апсидата на новата базилика, за осем века от нея щеше да остане само фриза с агнетата.

Стефан стисна очи и остави книгата настрана. Трябваше ли да разочарова така грозно културното дружество на госпожа Патаринска? Отбрани хора, дошли да чуят какво сме дали на света, как тачим нашите равноапостоли и първоучители. Може би ако беше ходил на честванията на 24-ти май всяка година в мазата, където се събираха патриоти като госпожа Патаринска, той щеше да свикне с нескопосната, но родна мозайка “dal riconoscente popolo bulgaro”^{*}. Обаче той не беше ходил.

И Стефан си представи как Дружеството скача възмутено като един:

- Искате да кажете, че монументалната мозайка е тоталитарен кич?!

- Искам да кажа, че дори една мозайка може да хвърли достатъчно светлина върху духовните процеси на епохата.

Предвоенната мозайка е с човешка мярка и ярък колорит, следвоенната – грандиозна и в пестеливи тонове. Под първата четем “В памет на българския равноапостол...”, под втората - “На славянските първоучители...”. Български апостол ли е Кирил или славянски? Гърците биха казали, че е гръцки.

Тук Дружеството се разбунва напълно. Използвайки суматохата, Стефан атакува с въпрос:

- Може ли някой да ми отговори защо Кирил е погребан точно в Сан Клементе, а не в Санта Мария Маджоре например?

Дружеството притихва. Всички мълчат виновно. Дори госпожа Патаринска-Салвини.

- Както знаем от историята, двамата братя са били привикани от Папата в Рим да обосноват нуждата от богослужение на славянски език. Поканата едва ли е била приятелска. Мислите ли, че красноречието би им помогнало? Разбира се, че не. Кирил и Методий пристигат предвидливо не само с преведените книги, но и с мощите на Свети Климент, открити от тях в Крим, докато са мисионерствали в хазарския хаганат. Свети Климент е бил почитан светец – трети поред папа на Римския престол от Свети Петър нататък и прочие. Та значи Адриан II е трогнат от реликвата и както е размекнат, дава благословията си за новото четмо и писмо.

Дружеството не може да понесе повече тази гавра.

- Сега пък твърдите, че славянската култура е зачената под сянката на някакви вмирисани мощи!

- Просто хипотеза. Кой може да каже със сигурност? В онези суеверни времена късче вмирисани мощи са се ценили повече от цяла библиотека с книги. Самият факт, че след смъртта си Кирил е бил погребан в базиликата на Свети Климент... такава чест заради едни букви...

Дружеството се е кротнало – значи съгласно. Стефан се възползва от летежа на мислите си и сам заплепен от тях, извисява плющящ глас:

- Кирил и Методий са останали в паметта на италианския народ като светци, пренесли от Крим мощите на Свети Климент. Така е казано в Легенда Италика. Забележете, местните не четат славянските или гръцките жития на Константин-Кирил Философ. Както и българите не четат Легенда Италика. Кое то какво означава? Че всеки народ гледа на историята от своята камбанария и присвоява от нея само онези факти, които най-добре обслужват националната му кауза.

Тук Дружеството рипва разгневено срещу това безсрамно светотатство. Не сме познавали делото на пресветите братя, та някакъв глупав архитект, който дори от мозайки не разбира, е седнал да ни учи! На история, представете си! Вън, вън, вън – и Стефан бива

изритан с юмруци, закани и словосъчетания, които обикновено не се изписват с кирилски знаци.

4.

Така описаният сценарий се разигра според предвижданията с едно изключение. Последната сцена бе спестена, защото ставаше дума именно за Културното Дружество на Българите в Рим, което приближаваше своя юбилей и в тази чест архитект Витанов бе помолен много мило от госпожа Патаринска-Салвини да изложи горните си “доста фриволни, но оригинални схващания” в една статия за юбилейното издание. Тук Стефан се запъна и аха да изтърси, че пише трудно на български, когато се притесни от предполагаемия ефект на извинението си. Адски конфузно – архитект, който едва пише на български, ще подготвя статия за Кирил и Методий.

И той тръшна изписаните на италиански листа пред грижливо гримираната преводачка от бюро то срещу посолството.

- Българин ли сте?

- Който е забравил азбуката.

- Не сте първия.

Тя лапна набързо едно кубче дъвка в небесносиния цвят на неговата нещастна мозайка тип Остия Антика.

- Дайте ми електронния си адрес – ще ви изпратя превода като текст файл.

- Аз сам ще мина да си го взема.

- Колко сте старомоден.

- А пък вие хубава.

Преводачката задържа погледа си върху него, после извади от чекмеджето някакви вестници.

- Искате ли да си упражните българския? Току-що ги взех от посолството.

Стефан се върна, хвърли едно око на недовършените купидони в банята и се изсипа с въздишка сред кръглите възглавници на канапето.

Не му се работеше мозайка.

Не му се занимаваше със статии за юбилейни издания на глупави дружества от изкуфели родолюбци.

Не му се четеше, не му се пиеше даже кафе!

С два пръста той отгръщаше страниците на вестника, пристигнал със сутрешния полет на Балкан, и гледаше отегчено заглавията. Депутати се “плацикаха”, кметове страдаха от “безхаберие”, някаква археологична находка го “начукваше” на някаква друга, “топрежисьорът” еди кой си смяташе да покани “топактрисата” еди коя си в “топписата” на еди кого си... Банкова

сметка за набиране на средства за ремонт на онкологична клиника... Друга сметка, открита от Националния Исторически Музей за някакво четвроевангелие от Второто Българско Царство... Каква смешна и трудна за произнасяне дума – четвроевангелие... И откъде се е взело това чудо? Нямало ли го е досега, кой го е притежавал, защо го е крил, какви са тези хиляди, които се искат за него?

Стефан се оживи. Топактърът еди кой си внесъл по сметката еди колко си пари. Двама експерти - единият от официалния исторически институт, другият от алтернативния - се надпреварваха да доказват автентичността на документа, който някакъв находчив нашенец успял да задигне от един сръбски манастир в суматоката на последната косовска война. В момента четвроевангелието било в ръцете на някакво анонимно лице, разграничаващо се отривисто от “благородния” крадец, но продължаващо да иска за него доста хубава сума.

Откачени хора, да си дават парите за някакво откраднато четвроевангелие, вгледа се любопитно Стефан в снимката на актьора. Първо, Сърбия с право щеше да си го поиска обратно, въпреки че взетото веднъж не се връща назад, а пък и на сърбите сега им беше само до евангелие, когато страната им тънеше в развалини. Пък и как щяха да си го върнат? Война ли щяха да обявят на България? Те да се радваха, че в хаоса са се разминали само с някакво си пършиво четвроевангелие, щото можеше и Западните покрайнини...

Стефан се засмя на себе си и отново се втренчи в Актьора, този път с удвоен интерес. Много симпатичен мъж, с черти, каквито можеха да се срещнат само на Балканите. Западняците обичаха да кичат балканците с понятието хомо балканикус, тоест нещо различно от стандартното хомо. Нещо като диваци. Всъщност диваци бяха те, с техните червендалести, издялани с брадва физиономии. Ето, този достоен мъж от снимката гледаше със самочувствие едва ли не на... Стефан се опита да си припомни думата “севастократор”, дори извика образа на Калоян от Боянската черква, за която наскоро бе прописал и италианския печат, но все успяваше да стигне само до думата “ктитор”. Ами да, истински ктитор с тясно, аристократично лице, високи скули и гъсти вежди, от които да ти стане страшно, ако не е този приятен цивилизован блясък в очите. Какъв ти актьор, това бяха очи на държавник или книжовник от онова българско царство, от което идваше и четвроевангелието.

Сега купидоните плуваха под пръстите му по-стремително. Носени вихрено върху делфини. (Интересно, откъде един актьор ще има толкова пари, че да прави дарение?) Широка дъга от бели кубчета за корема на делфина, извит в пресилено движение. (Май българските актьори не бяха от най-добре платените...) Мазилката

съхнеше бързо и той напредваше към ъгъла под мивката. (Толкова ефектен мъж да прави дарение. Какво цели с него? Слава? Публичност? Масаж на Егото? Той положително вече ги има. Такива жестове са за комплексираните натури.)

Стефан не усети как се озова отново надвесен над вестника, разтворил с мръсните си от гипса пръсти страницата за четвороевангелието. Той се опита да гледа встрани от снимката, престори се, че се е вторачил в коментара на експерта по средновековна книжнина за оригиналността на драгоценния документ. Но някак тайно и коварно снимката на Актьора стоеше пред него – мъничка, черно-бяла и абсолютно невзрачна. Направена в естествена обстановка на разговор, защото лицето му имаше онзи вгълбен и напрегнат вид, характерен за лицата на активно мислещите хора. Стефан се зазяпа вече съвсем открито – да, ъгълчетата на устните му бяха свити в някаква неясна емоция, ръката му подпираше маниерно брадичката, а веждите му се бяха вирнали в нещо като иронично удивление.

Този май ми се чуди на акъла, помисли си раздражено Стефан и смачка импулсивно вестника. Не трябваше ли все пак да го върне на любезната преводачка от бюрото? Глупости, преводачки на тъпи статии, четвороевангелия, актьори, хвърлящи луди пари за някакви вехти книги, когато могат да подпомогнат прогизналата от влага онкологична клиника. Родолюбци! Като снобската дружинка на госпожа Патаринска, която не беше чувала за мощите на Свети Климент!

Госпожа Патаринска... Нейното глупаво телефонно обаждане сложи началото на цялото недоразумение – уважаван архитект, който си почива, редейки пъстри кубчета в банята, хуква из подземни базилики да дава оценки за неща, които не са му работа, после изнася беседи, превръщащи се в дискусии, пише статии за други неща, които не са му работа и накрая сяда да чете вестник – на български! – и без да иска се нахаква в натрапливото ефектно лице на някакъв актьор. Защо? Защото е патриот или поне обикновен българин, ако и да не е живял повече от четиридесет години в България. И защото тази смешна тънка връвчица – не, не връвчица, а конец, едва придържащ го към българската идентичност, не му позволи да откаже тогава. Да откаже на госпожа Патаринска.

Пръстите му машинално затракаха по клавиатурата на компютъра. В края на краищата всичко беше една проста отсечка между телефонното обаждане на Патаринска и снимката на някакъв актьор, за когото Интернет вероятно имаше повече информация. Да-а, име, презиме, фамилия – същия. Дългогодишна звезда от столичен театър, лауреат на разни награди, изиграл в киното куп образи на достойни българи като царе, патриарси и революционери. Включвал

се и в политиката, но за малко. Последно международно участие - в спектакъл по Петрониевия Сатирикон на фестивала в Таормина, Сицилия.

Ха, Сатирикон на театрална сцена. Интересно. В Таормина? Още по-интересно.

Стефан се почеса по брадата и извади от чекмеджето една пура Дон Томас с цвят на недопечено кафе. Той разви пурата от целофана, отрязва края ѝ със специално ножче, после я запали след неколнократни опити с дълги кибритени клечки, които вадеше в свещенодействен ритъм от луксозна кутийка. Само парвенютата пушат пури в затворени пространства, би казала жена му, ако можеше да го види отнякъде. Но не можеше – и в това беше целия гъдел.

Да пристъпиш някакво табу. В Сатирикон имаше подобен мотив, припомни си Стефан с примижали от сладкия дим очи. Отдавна загубената, но предполагаема част от романа, в която героите задигаха един плащ от светилището на бога на сладострастието Приап, след което главният герой – разказвачът Енколпий – ставаше жертва на серия от еротични несполуки. Разбира се, приписвани традиционно на Приаповия гняв.

Ама голям кураж са имали организаторите в Таормина, задъвка той лютивия край на пурата. Да поставят Сатирикон – браво, каква дързост! И в коя ли роля е играл Актьора? Стефан се опита да си припомни имената на героите в комичния любовен триъгълник, състоящ се от двама ревниви мъже и едно красиво, но пресметливо момче. Гитон бе името на младежа – не, Актьорът беше прекалено зрял за тази роля. Аскилт пък, съперникът на Енколпий за сърцето на Гитон, беше нагъл и арогантен тип - някак не отиваше на човек, избран за роли на царе и патриарси, да изиграе толкова безскрупулен персонаж. А имаше и четвърти в дружинката - изкуфелия поет Евмолп, похотливото старче, което също се мъчеше да се добере до младежа – не, невъзможно бе в неговата гротескна роля...

Той е бил Енколпий!

Енколпий разказвача, Енколпий - другото лице на Гай Петроний Арбитър, Енколпий жизнелюбеца и безпътника. Енколпий, който пазеше ревностно къдрокосия празноглав Гитон от лъстивите посегателства на "брат" Аскилт. Който заплащаше за божествения Приап гняв със загубата на потентността си. Който възвръщаше силата си с помощта на магиите на бабичката Проселенос право в скута на омайната хубавица Цирцея, изгонила го преди това заради мъжката му некадърност под дружния дъжд от ругатните, храрките и ритниците на робите си...

Стефан си представи огромната сцена на Античния театър в Таормина, на която Актьорът, чиито високи аристократични скули му осигуряваха поне ролята на севастократор (да, точно такава беше думата – севастократор!), та този благородник на духа и плътта биваше изритан бутафорно от цяла кохорта разярени роби, задето не бе успял да свърши нищо с господарката им.

Той се изкикоти дяволски и смачка остатъка от Дон Томас на тлъста запетайка, от която се разнесе тежка миризма на дребен грях.

5.

Преводачката с грижливия грим се престори на поласкана, когато чу, че Стефан я кани на обяд. Той предложи тратория, специализирана в “кучина романа”*, тя запита каква е специализацията на “кучина романа”, той отвърна, че става дума за агнешки и говежди вътрешности, при което елегантно гримираните черти на жената замръзнаха като в маска от Есхилова трагедия.

- Разбира се, в менюто винаги има спагети по болонски, - успокои я Стефан. (Малката явно беше изискана – ах, колко му бяха противни изисканите пикли, гнусящи се от едни ригатони с телешки чревца.)

- Статията ви е страшно интересна. Всички в бюрото сме филолози и никак не очаквахме един архитект да разбира от Кирил и Методий.

От кофичката комфортно надникна бутилка охладено бяло вино.

- Това беше просто хипотеза.

- Историята се прави от хипотези.

- Не и официалната.

- Тя понякога лъже.

- Тя обикновено лъже.

- Знаете ли какво сте вие?

Стефан я погледна учудено.

- Един циник. Циник, който яде яхния от шкембета, поръсени с вонящо пекорино.

И тя се изсмя в шепата си.

- А вие сте една интелектуалка, която никога не яде шкембета с пекорино.

За миг легна неудобна тишина.

- Научихте ли нещо интересно от вестниците? - опита се да смени темата тя.

- Научих думата четвроевангелие.

Малката се засмя изкуствено и отново легна тишина.

(Щом като един архитект, тръгнал да проучва мозайки, свършва със статия за Кирил и Методий, тогава защо един циник, дъвчещ шкембета с пекорино, да не може да направи някакво... дарение?)

- Чували ли сте за... – и Стефан подхвърли небрежно името на Актьора.

Тя се оживи. Да, той бил един от най-добрите ни актьори, гордостта на театъра ни. Страхотен, пленителен, завладяващ, с изтънчено сценично присъствие и дарба за екранно превъплъщение. Пресъздал цяла плеяда от положителни исторически образи. Последното му дарение изобщо не я учудвало, защото той винаги е бил радетел за българското културно наследство. Един честен мъж, един истински възрожденец, алтруист, родолюбец по душа, който...

Който изведнъж му се видя достъпен. Тази малка гримирана кукла веднага би легнала с “родолюбца”, ако можеше да се добере до него. Но тя нямаше ключ към неговия свят, никакъв ключ. Нито към сцената, на която той бе оставил спомени, нито към дарителството, в което като в магическа точка се пресичаха добре полирания му професионален имидж и добре поднесения му национален дълг. Да, но той, архитект Стефан Витанов, имаше ключ към този свят. Той имаше парите, с които да направи някакво дарение. Дарение за нещо толкова възвишено и безсмислено като четвероевангелие, псалтир или прояден от червеите иконостас. Той имаше парите, с които да влезе в света на вестникарските заглавия, в света на банковите сметки за похвални каузи, в света на надутите тостове и светкавиците на репортерите.

В света на Актьора!

- На всичкото отгоре, - запали преводачката цигара, - той е изключително чаровен мъж.

Възрожденец, родолюбец, алтруист, севастократор, ктитор, патриарх, революционер – глупости! Той беше Енколпий от Сатирикон в Таормина. Енколпий безпътника, Енколпий сладострастника, Енколпий, преследвания от гнева на еротичното божество. Енколпий, когото робите на красавицата Цирцея изритваха с дъжд от ругатни, хрочки и луди крясъци.

- Нещо смешно ли казах? - прекъсна тя фантазията му.

- Не, нищо смешно. Нищо смешно няма в това да направиш дарение за четвероевангелие. То е..., - и Стефан сви неопределено рамене, - нещо много сериозно и... почти тържествено.

6.

Само че какво трябваше да е неговото дарение? Отново окото на компютъра се отразяваше трескаво в напрегнатия му вторачен

поглед, търсещ Нещото. Списъци на манастири, списъци на църкви, списъци на параклиси – всичките плачеши за средства, всичките с опадала мазилка, потрошени стъкла, повредени стенописи, оградени и разбити иконостаси.

Звън на телефон.

- Как си, Стефано? Направи ли от банята малка Остия?

Жена му Соня.

- Направих, ангелче. Чакам да се прибереш в Рим и да се изкъпем заедно в нея.

- Да се е получавал някакъв факс за мен?

- Факс? Не, не се е получавал. Какъв факс?

- Факс... за едни британски горски погребения.

- За какво?

- За погребения на открито, сред природата.

- Такъв зловещ факс още не съм получавал, ангелче.

Соня измърморва нещо и затваря телефона. А той отново се вперва в екрана на компютъра и търси... какво точно търси? Църква. Някаква изоставена църквичка с едно единствено условие.

Стенописите в нея да бъдат интересни. Ярък представител на определена иконописна школа. Самобитни, живи, майсторски и заслужаващи дарение за реставрацията им.

Например тези в Арапчево. Черквата “Свети Спас” в Арапчево, чиито стенописи от тринадесети век били, както казва компютъра, нещо толкова рядко срещано като симбиоза между Търновската и Западната живописна школа. Търновската с нейната столична строгост и префиненост, Западната с простонародния си аромат и битов наивитет. Стефан за пръв път чуваше за иконописните школи във Второто Българско Царство. Народни традиции, византийски влияния, спазване на канона, отклонение от канона – една досадна бъркотия от подробности отвъд важния факт.

Този на дарението. Предстоящото дарение “на ползу роду”, за да остане името му заедно с това на ктитора, чийто портрет чакаше спешна реставрация върху южната стена на черквата.

“Имаме най-голямо удоволствие да ви изпратим повече информация за станалите популярни напоследък във Великобритания горски погребения...”, блъвна внезапно факсът. “Това са екологично съобразени и евтини погребения, при които гробът се маркира само от посадено дърво и малка плочка с името...”

Стефан следеше с умиление развиващата се факсова хартия. Малката Соня явно искаше да се впусне в кампания за безславно и незабележимо сбогуване с този свят. Екологично на първо място!

“...използваме само евтини и биоразградими ковчези от картон и върба, които впоследствие се превръщат в добри фертилизатори...”

Изчезваш безследно в пръстта заедно с върбовия фертилизатор. Соня трябваше да има доста развинтена фантазия за да вярва че нейните сънародници в Италия ще прегърнат британската идея за зелени погребения. Католицизмът тук се бе постарал да ги възпита в показна церемониалност. Нека Англиканската църква да застава зад инициативата, отпусвайки все повече горски парцели, защото...

“...градинските погребения не са препоръчителни от гледна точка на това, че могат да повлияят неблагоприятно цената на имота...”

Правилно, цената на имота е важно нещо. Още по-важна е цената на суетата - онази суета, която тика с невидима властна ръка всяко човешко същество към светлинния кръг на Признанието. Към Славата. Към Успеха.

И какво предлагаше Соня? Малка табелчица, която се килва още на втората година в земята, за да остане единствено спомена - нетраен и преходен като кратките животи на тези, измислили идиотското разтваряне в пръстта на забвението заедно с биоразградимата четвъртита кошница за тленните останки.

Не, този път Соня беше на грешна следа!

7.

Стефан не гореше от желание да повдига въпроса за зелените погребения на британска почва, когато беше на верандата на вилата си, излегнат блажено върху плетения си стол, с нищо незаплашващ да се превърне скоро във фертилизатор, и гледаше напред – там, където широкият пояс от ниски храсти преливаше постепенно в плажната черта и водния хоризонт.

Соня ту влизаше, ту излизаше през зейналата врата на верандата и ту отваряше, ту затваряше дървените капаци на прозорците, сякаш не беше наясно дали фамилията ще остане във вилата да се радва на начеващото лято или ще се впусне в далечна авантюристична ваканция.

Стефан я съзерцаваше в плен на превъзходно настроение. Неговата Соня, неговото двадесет и деветгодишно бонбонче, едва пет години по-голямо от сина му, който изскочи по средата на закуската без да даде каквото и да е обяснение...

- Знаеш ли къде ходи Франческо?

- На пристана за яhti.

И отново суетене напред-назад. Щъкане без причина, което започва да го изнервя.

- Соня, седни до мен, ще ти наляя каквото поискаш.

- Нищо не ми се пие. Имам работа.

Колко приятна за окото гледка беше 'работещата' Соня.

Щуракащо се по къси гащи слабичко миньонче, разголило опърлени от пролетното слънце крака, които разнасяха насам-натам стегнато в ластична блуза младо тяло, каращо го да се вълнува, да се радва на разни странични глупости като лястовичето гнездо, кацнало в отвора на водосточната тръба, или редицата от облачета, хвърлящи сребриста сянка на границата между морето и небето. Сребриста като блузката на Соня, откриваща при случайните ѝ навеждания нещо толкова стоплящо и възхитително...

- Стефано, - примижа тя насреща му, - заминам за Англия.

- Заради онези погребения ли?

- Нещастен ли се чувстваш?

- Нещо такова.

- Една активистка на Зелената партия трябва да изпълнява задълженията си.

- Разбирам.

Блузката на Соня изведнъж му се видя неестествено опъната над гърдите ѝ, които му се сториха мизерно малки.

- Аз направих нещо, за което още не съм ти казал.

Тя се спря.

- Едно дарение. Парично дарение за ремонта на една църква в България.

- Ремонт на църква в България? – повтори невярваща Соня.

- И реставрация на стенописите ѝ.

- За колко пари става дума?

- За много.

- Значи това не е просто намерение...

- ...а свършен факт. Точно така.

Соня помръкна.

- Стефано, ти не си го обсъждал с мен.

- А ти да не би да си обсъждала с мен решението си да тръгнеш за Англия?

- Но с твоето дарение ще пострада семейния бюджет.

- Не се тревожи, сметнал съм всичко.

- Прав си, парите са си твои.

- Мразя, когато ми говориш така.

Соня се озова внезапно в един от плетените столове.

- Поне няма да ходиш там, - наля си тя газирана вода.

- Няма да ходя... засега.

- Какво означава 'засега'?

- Означава засега.

Стефан погледна към облачната редица над хоризонта, но тя се беше разсеяла. Очите му търсеха нещо... какво? Това, което Соня търсеше преди малко, щуракайки се напред-назад. Защо разговорите им все повече заприличваха на пиеса от Харолд Пинтър? Защо въпросите им звучаха реторично, а отговорите – катехезисно? Защо Соня предпочиташе да разкрие лице в недоволна гримаса вместо да се гушне при него? Защо той не посягаше да я прегърне, щом тя не се сещаше за това? А защо той трябваше да посяга пръв? Кой беше нещастен в случая – той или тя? Тя, разбира се. Тя беше тази, която се нуждаеше от утешение. Той щеше да ѝ го даде, само Соня да си го поискаше. Само да си го поискаше...

- Искам да се приберем у дома, в Рим.

- Не ти ли харесва тук? Още не сме ходили на плаж.

- Върни ме в Рим.

Стефан усети надигащата се сива вълна на безразличието. Карайки мълчаливо към Рим, той си мислеше за началото, когато със Соня си приказваха разни сладки и лигави неща, които постепенно преминаха в делови разговори, добили впоследствие нотка на нетърпимост, която го караше да се чувства раздразнен, а сега дори и последното му се струваше прекалено цветна емоция. Разбира се, раздразнението е цветно, то е въпрос на някакво отношение, на някакъв невидим, но осезателен хормонален пик. Безразличието, от своя страна, хем е реакция, хем не е. То е реакция на нереагиране. Да го кажем така – в организма ти нищо не се случва. Нито ти пламва челото, нито ти притреперва стомаха. Просто нищо. Сива вълна, която в началото е волева, един вид наказание за партньора ("Гледай ме хубаво как изобщо не ми пука"), а после се превръща в навик. Очите ти престават да виждат другия, ушите ти престават да го чуват, ръцете ти престават да го търсят и накрая разбираш, че си умрял. Умрял, ама наужким. Само ти си го знаеш. Щото ако научи жена ти, веднага ще те опакова в картон или кошница, ще ти купи табелка с именцето, изписано ситничко, за да не се хаби място под слънцето, под хубавото и единствено слънце, където надписчето ще се бучне кротичко в пръстта и хоп...

- А-а, това е страхотно! Страхотно!

- Кое е страхотно? – провря главата си в банята Стефан.

- Мозайката. Ах, ангелче, съвсем бях забравила...

- И аз.

Ето я минутата, в която трябваше да провери какво се крие под стегнатата блузка на Соня. Сега, точно сега, когато жена му още беше замаяна от приятното си откритие колко способен съпруг има. Тя нямаше да му откаже, поне не в този миг.

- Соня... – обви той ръка около кръста ѝ.

- Какво? – ококори тя в съседство присмехулно зелените си очи. Зелени като английски погребални поляни, изпъстрени със ситно изписани табелки. Тук почива Стефано Витанов, роден..., умрял..., погребан екологично... - прочете смаяно той.

- Какво си се втренчил в мен?

- Гледам колко си хубава.

- Усещаш ли парфюма ми?

Стефан си пое дъх и примря в театрален възторг.

- Сега ще ти покажа нещо, което не знаеш. Нещо, което си купих наскоро – и тя се отскубна от него и хлътна в спалнята.

Ето я истинската Соня - игривата, тайнствената, чувствената Соня. Стефан мигновено съжали, че бяха напуснали вилата заради един моментен каприз. Тук, в Рим, в големия им семеен апартамент, лишен от присъствието на жена му в последните седмици, всичко му напомняше за мъжа с тясното лице, високите скули и строгите очи на ктитор от поредното българско царство. Накъдето и да извиеше очи – към танцуващите делфини в банята, към компютъра, оставен на някаква манастирска страница или към юбилейното списание на госпожа Патаринска, кацнало на челно място в хола, той виждаше Него – Актьора, Ктитора, Енколпий, стиснал в едната си ръка четвороевангелие, а в другата – откраднатия от светилището на Приап плащ.

- Стефано, какви са тези глупости? Преведи ми ги, моля те.

Гласът на Соня беше леден. В едната си ръка тя стискаше сутиен, а в другата – рулце с изписан на родния му език факс. Той го взе изненадан, прочете го и така остана над него.

- Какво е това? Какво искат от теб?

- Искат... Една дама от културното министерство – тази, чрез която дарението стана факт – пита дали не бих могъл...

Стефан замълча.

- Какво пита? Какво те занимават след като вече си им дал парите?

- Просто предложение. Като архитект с опит не бих ли могъл да оглавя екипа.

- И да отидеш там?!

- Само за няколко месеца.

- Архитект, който проектира банки, училища и търговски комплекси, ще хукне да укрепява една порутена селска църква...

- Гробищна църква, Соня, гробищна...

- Какво? Гробищна църква?!

Гърдите ѝ щръкнаха от изумление.

- Ела при мен на канапето, сладката ми, и престани да се косиш за нещата, които твоят съпруг ще сложи в ред.

- Тези от министерството те манипулират, Стефано. Слагайки те за архитект, си спестяват пари.

- Моите пари, Соня, моите.

- Все едно, вече не са твои.

- Седни до мен и се успокой.

- Няма да се успокоя. Няма да ти позволя да си играеш на патриот. Твоите сънародници ограбиха държавата ви и изнесоха парите навън, а ти сега... като Баба Бефана с подаръците...

- Дарителството е важен дълг на всички българи зад граница, разполагащи с пари... – започна тежко Стефан с патетиката на госпожа Патаринска и сключените царствено вежди на Актьора-алтруист.

- Вместо да се хванеш с някой нов проект и да избиеш прахосаните от теб милиони, ти си съгласен да потънеш в онази дива страна за месеци наред...

- Само докато е топло, Соня. Застуди ли се, връщам се веднага.

- Докато е топло... Кой ще изпрати Франческо на лятната трансатлантическа регата?

- Втората му майка, която винаги се е интересувала повече от него, отколкото от баща му.

Не искаше да прозвучи така, но то прозвуча точно така - ужасно грозно и... съвършено непоправимо.

- Извинявай, ангелче, много извинявай.

Соня постоя, замръзнала във вцепенението си. После се обърна машинално и замарширува към спалнята в облекло, което Стефан чак сега забеляза – оскъдни бикини, състоящи се само от една впита в задника лента. Много еротично и безкрайно тъжно в настоящата дълга съпружеска минута. Той скочи от канапето, хвърли факса и с един скок се озова в леглото, където малката му жена подсмърчаше отчаяно.

- Стига, за днес прекалихме и двамата.

- Не те искам! Върви си, откъдето си дошъл!

- Аз не си спомням да съм идвал отнякъде. Аз съм стопроцентов римлянин.

- Ти си един изкукуригал патриот.

- Вярно, такъв изглеждам.

- И ревнив, застаряващ...

Тя се поколеба в търсене на думата. Стефан кипна.

- Ревнив застаряващ какъв?

Сам се стресна от тона си. Соня се опита да разсее впечатлението с изкуствен кикот. Той усети как ядът му се катери към мозъка и реши да го задържи на нивото на слабините, защото иначе тази малка пикла можеше и да изяде някой шамар. Гмурнал се в

чаршафите, той потърси раменете ѝ, гърдите ѝ, извивката на хълбока ѝ, нежния гъдел на свличащите се смешни и доскоро впити в заобленото ѝ задниче бикини.

- Соня, говори ми, Соня, - отекна гласът му в нищото и се върна смутено назад.

Тя го гледаше празно с големите си безжизнени очи – абсолютно безжизнени, големи и зелени като тучна английска поляна за погребения. Стефан застана колебливо на ръба им и се огледа; в тях механично се отразиха сребристите му коси, тъжното му, набраздено от годините лице, добре подрязаната му брада, сивите му очи с малки вълчи зеници.

Соня не го видя. Тя го прие безволево, погълна го като четвъртита върбова кошница, запечатваща тленните останки на поредния загрижен за световната екология мъртвец.

8.

Той още не беше решил дали да приеме предложението на госпожата от отдел “Исторически паметници” към културното министерство. Наистина, що за глезотия: цял архитект пристига от Италия за грандиозно начинание като укрепването на гробищната черква “Свети Спас” в Арапчево. Уникални стенописи от тринадесети век – това добре, но все пак задача за реставратори и художествени експерти. Къде беше мястото на архитекта?

Само че... вече го беше заявил пред Соня. Не че го искаше сериозно – не, той даже не го бе обмислил и със сигурност щеше да откаже на любезната госпожа след кратък размисъл (ама, разбира се, как архитект за такава щуротия!), обаче нали трябваше да се заяде със Соня, с нетърпимия ѝ тон, с канонадните ѝ, преливащи от упреци въпроси... Тя го предизвика, тя го накара да облече начинанието в надути фрази като “дарителството е важен дълг на всички българи зад граница, разполагащи с пари” – пфу, каква безвкусица!

За всичко бяха виновни нейните природни погребения – тази английска измишльотина, която Соня се бе нагърбила да проучи в детайли, за да я продаде след това на местните сподвижници на Зелената партия. Свещена глупост! Заради нея се вкисли плануваната им почивка на вилата, заради нея се върнаха в Рим, заради нея Соня намери факса, заради нея си казаха разни неща, които можеха да бъдат спестени...

Например това за Франческо.

Глождещото го съмнение, експлодирало внезапно в нагло изказване, на което Соня реагира по най-естествения начин – обидено се завлече в спалнята като механична играчка с изтощена батерия. Играчка, която вече не искаше да си играят с нея.

Подла малка играчка, която го изпързала право в капана на собствения му инат. Сега как да се отметне от решението си да тръгне за България. Нали Соня веднага щеше да си каже две неща. Първо, отигра наум Стефан, този тогава ми се правеше на ербап, за да ме ядосва нарочно с мнимия си алтруизъм. Второ: а-а-а, иска да остане, за да ме следи как се държа с Франческо. Ревнив застаряващ какъв? Има ли значение какъв? Важното, че е ревнив и застаряващ. Ревнив, защото застарява. А пък застарява, защото...

Защото не е свършил нищо смислено в този скапан, течащ по сценарий живот право в посока към помпозния паметник или върбовата кошница. Нищо, за което да го посочат с пръст, да го обявят за смахнат, да се опитат да го вкарат в пътя, докато той се опъва – ей така, заради ината. Ината да прави това, за което другите нямат грам въображение – не само да го осъществят, но дори и да го проектират в главата си под формата на най-обикновена фантазия.

Да, но само фантазия ли беше горното или внимателно изпитан проект? Нали беше архитект, нали познаваше отлично пътя от фантазията до проекта. Къде стоеше тогава неговата черковна авантюра – по-близо до фантазията или по-близо до проекта? Не беше ли една смешна поза, една жалка имитация на нещо, за което бе прочел във вестника – актьор прави дарение за четвероевангелие. Защото на един актьор му отива да се изперчи в няколко дълги и напоени с аплаузи минути, но на един архитект – не. Архитектът е длъжен да направи хладен, детайлен и съобразен с обстоятелствата проект.

Първо, финансовата гледна точка. Соня несъмнено беше права – вместо да се залови за работа и да върне на семейството дарените пари, той щеше да оглави екипа от реставратори и да се забие в планинските клисури на Югозападна България. Никой не можеше да каже колко време щеше да отнеме начинанието, а в случая времето означаваше и пари - за квартира, за кола, за храна, за всичко.

Второ, професионалната гледна точка. Тези от министерството му предлагаха да оглави групата, за да се освободят по най-елегантен начин от задължението си да управляват парите на дарението. Соня отново беше права – натопявайки го за шеф на екипа, те си спестяваха средствата за хонорара му, както и нещо по-важно – главоболието да разпределят сумата така, че да стигне за укрепването на черквата и за реставрация на стенописите ѝ. Тоест за строителни материали, керемиди, стъкла, бои, четки, химикали, стълби, експертизи на експерти и най-вече заплати. Всички тези ръкави, в които парите му щяха да рукнат безмилостно, трябваше да се навигират с уменията на финансов министър, защото зад тях не стоеше никакво обещание за бюджетен дефицит, а само банковата

сметка, в която бяха вложени дарените от него пари и нито лев повече. Което означаваше какво? Че в следващите месеци той щеше да бъде не архитект, не специалист по мозайки, не реставратор, не дори обикновен строител, а един оплетен в сметки счетоводител. Каква гадост!

Стефан се намести на компютъра, решен този път да прекъсне дяволската верига от събития, стартирала с онова телефонно обаждане на госпожа Патаринска-Салвини. Той щеше да изпрати стегнат и-мейл на отговорната дама от културното министерство и с няколко учтиви думи да отклони поканата за оглавяването на екипа. Кратко и ясно; Стефан с облекчение предвкусваше слизането си от виенската въртележка, в която сам се беше завъртял от тщеславие, когато зърна съобщение за току-що пристигнало писмо от Франческо Витанов.

Стефан не държеше особено на мнението на сина си по въпроса; той дори не го беше уведомил какво смяташе да прави, но ето че чевръстата Соня бе свършила това вместо него. И сега Франческо му отвърщаше с потупване по рамото – първият от семейството, който му ръкопляскаше за намерението. Той доскоро го смятал за улегнал и скучен задръстеняк, който само правел пари без да знае как да ги харчи - да, точно така пишеше синът му, прочете смаян Стефан: “Ти досега нямаше куража да харчиш парите си”. Ах, да му беше подръка куражлията Франческо, щеше да получи един хубав бащински шамар за това, че има кураж да харчи пари преди да е събрал кураж да ги изкара, но... Дали пък нямаше зрънце истина в думите му, капка логика в примера, който цитираше на баща си – за някакво новозеландско семейство, което си продало къщата, за да си купи яхта и да направи с нея околосветско пътуване. В началото всички край тях се смаяли от решението им; удивлението им нараснало още повече, когато жената родила на яхтата поредното бебе. Сега обаче, готвейки се за регатата, Франческо най-сетне разбрал, че...

“...те са имали вярната идея, татко, а ние – грешната.”

Стефан кликна с мишката, за да се върне на празното каре, което трябваше да се превърне в грижливо обмислен отказ.

После сам не усети как написа:

“Приемам предложението ви при условие, че ми намерите хора за екипа.”

Стана му смешно, че за пръв път в живота си щеше да харчи парите си с... кураж.

И то не с театралния кураж на Актьора, който откупуваше обратно едно откраднато четвероевангелие, а с куража на архитект, който щеше да превърне парите си в идея, идеята в екип, а екипа – в средство за изпълнение на Дарението.

9.

Останал сам в дните преди пътуването, Стефан се видя принуден да закачи омразен списък върху фризера – някъде между комиксите на Франческо и съветите на Соня, изрязани от женските списания. Билети, паспорти и чекови книжки – в джоба на ръчната чанта; ножичка, пиличка, конец за зъби, калкулатор, резервна хипоалергична каишка за часовника, бельо, чорапи... Последното отведе мислите му обратно към кухнята, където дремеше един недоизяден резен пармезан. Сигурно в Арапчево няма пармезан, помисли си той с тревога и изведнъж се стресна от авантюристичния оттенък на предстоящото начинание.

Ами Интернет, пъхна той със свито сърце портативния си компютър в кожения му калъф? Ами пури? Ами спагетини номер три на Антонио де Ниро? Прошутто, песто, кроасани за закуска, амаро за следобедното кафе. Ами кафе? Дали в България имаше кафе?

- Празни тревоги, Стефано, - избуботи в слушалката гласът на приятеля му Лино, - един познат скоро довлече от твоята страна цяла чанта с Лаваци на половин цена.

- Лино, адски съм любопитен за какво е ходил твоя познат в България.

- За лов на фазани, глупак.

Така де, кой нормален човек ремонтира църкви в този безбожен век? Кой модерен архитект проектира нови такива? Стефан не беше чувал за такъв. Рим, например, се смяташе за пренаселен с църкви. Имаше си ги достатъчно Вечният град, за какво му бяха повече. Интересно, през бароковата епоха никой не се е осмелявал да помисли, че църквите в Рим са достатъчно. Но последният век негласно бе изпратил най-личната сграда в християнска Европа на реставрационната скамейка. Никой държач на себе си архитект не гледеше сериозно на кръста. Търговски комплекс с цветни стъклописи и мозайки – това беше мечтата на Стефан.

- С голям олтар под формата на Арт Нуво кафе, - изкиска се Лино и се строполи сред дрехите на канапето. – Търговски център е земна мечта, Стефано, мечта в твой стил. А тая църковна щуротия е отглас на националния ти и религиозен комплекс. Казвам ти го като психиатър с практика.

- Правя го, защото изглежда ефектно, така ли? – усмихна се кисело Стефан.

- Изглежда ефектно, гали егото, повдига самочувствието, замества нещо, което липсва от картинката на живота ти. Какво липсва от твоята картинка, Стефано?

Вместо отговор, Стефан му подаде една метална капсула за пури, в която Лино откри възхитен един Дон Томас.

- Намерих няколко... докато търсех друго.

- Какво търсеше?

- Нещо.

- Кажу ми, де?

- Вестника със снимката на мъжа, в когото съм влюбен.

Скулите на Стефан порозовяха и той ги скри нервно в облак от издухан дим.

- Лъжеш.

- Не лъжа.

- Гледам те без да мигам и усещам как ме лъжеш.

- Не ме гледай тогава.

Лино дръпна рязко от пурата и отпусна свойски ръка върху рамото на Стефан.

- Стефано, ти винаги си хлътвавал само по жени. Познавам те, ама много добре те познавам.

- Искаш да кажеш, че тогава, когато аз, ти и Соня...

- Точно това искам да кажа.

Стефан изтръска пепелта направо върху геометричната мозайка на пода.

- Значи според теб аз съм искал да бъдем... тримата... заради Соня, а?

- Не ти се сърдя. Беше увлечен. Самият факт, че й предложи скоро след това...

- А на теб ли трябваше да предложи?

Лино се изкикоти.

- На мен? Защо не на мен? Аз щях да готвя по-добре от нея.

- Не е смешно.

Лино доби сериозен вид.

- Рядко говорим за това, забелязал ли си?

- Забелязал съм.

- Защо е така?

- Мразя психарските ти въпроси.

- Аз пък се човъркам от тях. Например, ти кого искаше тогава – мен или Соня?

- Искан двамата.

- Човек се влюбва еднократно в определен момент. Не може да обича двама души наведнъж.

- Аз мога.

- Лъжеш.

Острите зеници на Стефан светнаха и угаснаха бързо.

- Лино, виж... Тогава исках да се забавляваме тримата. По-скоро исках... добре де, исках... исках да опитам с теб. Обаче Соня се влюби и... нямаше как...

- Заради Соня ли охладня към мен?

Стефан кимна.

- Соня значи.

- Соня.

Лино постоя, вторачен в догарящия Дон Томас. Двамата мъже мълчаха дълго. Много дълго. По едно време Лино се изкашля и попита докъде е стигнала мозайката. Стефан стана да му покаже банята и докато обясняваше техниката на опус вермикулатум, някак случайно се отплесна в историята за позвъняването на Патаринска, ходенето до Сан Клементе, доклада пред дружеството, статията в юбилейното издание, преводачката, вестника, четвероевангелието. Лино го прекъсна навреме – точно, когато Стефан беше на път да вметне ефектното лице на Актьора в поредицата от случки, довели до решението му да реставрира гробищната черква в Арапчево.

- Старата базилика значи... А сети ли се да слезеш долу, в митреума?

- Не, не съм слизал долу.

- Писна ти от миризмата на мухъл или те хвана клаустрофобията?

- Хвана ме друга фобия. Видях един саркофаг с барелеф, на който...

- О-о, страха от смъртта, от всемогъщия Танатос, познато. Трябвало е да слезеш в най-долното подземие, за да видиш митреума – светилище на отдавна изчезнала религия, само мъжка религия, религия за посветени, за воители, за братя... Липсва ми, Стефано, как ми липсва сладостната тръпка на езичеството.

- За езичество ли ще говорим, когато съм тръгнал да реставрирам църква?

- О-о, патриота! О-о, мисионера! Тези църкви, които такива като теб са хукнали да им правят изкуствено дишане, не е трябвало въобще да се строят!

Стефан опули очи.

- Защото християнството ни окува в забрани и ни направи невротичи. Цивилизацията от невротичи, ха-ха, от невротичи и от техните лекуващи психиатри.

10.

Денят беше слънчев, безоблачен и безветрен – каквито са дните през лятото. Ранното лято, гледаше Стефан през облото прозорче на самолета яркозелените четвъртити петна, на които бе

разграфена Римска Кампаня. Пронизващите ги металносиви ленти на шосетата, които постепенно се стопяваха от поглед с набирането на височина. Малките селца, кацнали по теметата на хълмовете, самотните църкви, спретнатите гари и отново четвъртити парцели. Правоъгълни, трапецовидни, квадратни, ромбовидни, нарязани небрежно като парчета от голяма и плодородна торта с форма на ботуш, където живеят нагъстичко охолни и самодоволни хора.

Самолетът изви на изток и се плъзна над адриатическата брегова ивица. Нямаше нито един облак; лазурната синева на хоризонта преливаше нагоре в дълбок, теменужен ефир. Стефан се развличаше с човешката география на Италия - с онзи начертан предварително план, който хората бяха нанесли с категорично прави линии върху лицето на полуострова. Зелените парцели се разрешиха и отстъпиха място на жълтите, жълтите на керемидените, керемидените на кафявите; пътищата пронизваха земята все по-нарядко, селищата се разпиляха на щедри разстояния, докато накрая блесна залива Таранто, оформящ свода на "ботуша". Самолетът се залюля и обърна на изток – през остро "токче" на Апулия, над Бриндизи и Бари и все по-нататък – там, където свършваше италианската земя и започваше водата.

Стефан се взря в тази тиха и гладка вода, която разделяше два полуострова, два свята, две култури – много далечни и все пак свързани с невидимите нишки на преливали една в друга хилядолетни цивилизации. Маре Йонио или Йонион Пелагос – две имена, но само едно море, оттатък което вече се появяваше големия бъбрек на остров Корфу.

Или Керкира. На Стефан му се стори, че този скалист отрязък земя е някак намусен и неприветлив. Както намусена и неприветлива изглеждаше сушата, започваща след него. Значи това били Балканите, цветущите Балкани, люлката на Европейската цивилизация, измери с удивен поглед Стефан суровите планински вериги, оскъдно обрасли с гори - диви и тъмни гори, завършващи с отвесни брегове. Никакви шосета, никакви четвъртити парцели или спретнати гари. Само тесни змиевидни пътеки в скалите, повтарящи като ехо белите ивици на моторните лодки в морето. Лято в Гърция – плажовете едва ли бяха празни.

Сигурно тези планини са били обитавани в древността от олимпийските богове, реши Стефан. Дали само в древността? Дали боговете някога бяха напусkali тази рядко населена земя, непрорязана от пътища, неразделена на ниви, недокосната, загадъчна, заключена.

Като стръмния гребен, над който самолетът прелиташе перпендикулярно. "Беласица", обяви пилотът и Стефан почувства особен шуртеж във вените си. Ами че това беше границата с

България. Отвъд този отвесен гребен бяха Петрич, Мелник и Роженския манастир, за който беше слушал от баща си. Долините на Струма и Места, между които израстваха най-високите планини на Балканите. Пирин и Рила – не, те изобщо не изглеждаха диви и неприветливи с бялата си алпийска прелест, с нежните си езерни очи, с полегатите си склонове, даващи място на звездовидно разпиляни градчета, чиито имена Стефан не знаеше.

Тук някъде, из тези долини и клисури, беше Арапчево, чиято черква, осветена като “Свети Спас” през тринадесети век, чакаше него... останалите... кои ли щяха да бъдат те? С унили стенописи, с опадала мазилка, с хлътнала от възрастта апсида. Тринадесети век, тоест хиляда двеста и някоя си година – о, в Рим за толкова време една църква се реставрира няколко пъти. Но не и в тази благословена и красива земя, нито дива, нито цивилизована, а просто непипната, некултивирана, неразграфена. Разлюляла разточително пищни поляни, завършващи с дъбрави, оттатък които криволичат тесни пътища, по които пълзят кротичко каруци. И всичко пръснато нарядко, разпиляно, разхвърляно с някаква наивна небрежност – Господи, та това е рая, има място за всичко, времето е спряло, бъдещето е избягало, миналото е замръзнало!

Самолетът се плъзна надолу, надписите за предпазните колани светнаха и Стефан отлепи нос от стъклото. Долу беше София, долу бяха грозните блокове, пъплиците автобуси, обраслите с бурен пътища. Буренът вече се виждаше оттатък пистата – тучен, сочен и наедрял от дъждовете, които бяха оставили спомен за себе си в назъбените локви и влажните пукнатини по асфалта... Самолетът допря земята и се разтресе, скоростта бързо падна и ударените спирачки (“Няма как, братче, пистата е къса”, изкоментира някой отзад) сложиха рязък край на пътуването. “Добре дошли на летище София”, чу Стефан да казва бодър глас на български и английски, после разбра, че е стъпил отново на твърдо, само че дали на чуждо или на родно твърдо още не му беше ясно.

- Вие български гражданин ли сте? – сопна се тантурестата служителка зад шперплатовото гише. – Къде ви е граничния контролен лист за влизане?

Стефан изпадна в недоумение.

- Господине, питам ви кога за последно напуснахте страната?

- Преди четиридесет и две години, - отвърна той и се опита да се усмихне, но госпожата само му хвърли кос и недружелюбен поглед, последван от гневно ударен печат в паспорта и едно остро “следващия!”.

Стефан прибра паспорта си, тоест българския си паспорт, за който доскоро смяташе, че едва ли някога ще му потрябва. Защо ли въобще го имаше – една от задкулисните причини да не се откаже

още в зародиш от идеята за дарение. За дарение изобщо, за една заявка към непознатия и примамлив свят оттатък Маре Йонио или Йонион Пелагос, оттатък страховития гребен на Беласица, снежните върхове на Рила и Пирин, разлюляните поляни на Верила. Свят, в който по всяка вероятност нямаше нито пармезан и ементал, нито спагетини номер три, нито амаро, нито песто, нито пури Тринидад Корона... Но имаше мъже със смущаващо царствени скули... и жени с топли очи, досущ като цвета на кафето, което приятелят на Лино бе довлякъл от фазановата си ваканция в България...

- Добър ден. Вие сте архитект Стефан Витанов, нали? –
плисна го първата усмивка на родна - да, точно родна! - земя.

- А вие коя сте?

- Кремена Лозанова от културното министерство. Аз съм тази, която състави екипа ви и ще управлява парите на дарението ви.

Госпожа Патаринска-Салвини, преводачката на статията за Кирил и Методий, а сега и тази дама с матова кожа и голяма бемка на лявата буза... През живота си Стефан не беше виждал толкова много българки за толкова кратко време. Нещо го напуши на смях и той оголи за секунди хищните си кучешки зъби и присви в чертички гълъбовите си очи.

Преди да погълне с тях първите картини на гълъбовосивия софийски пейзаж.

* Мозаечна техника, при която се използват криви линии.

* “от признателния български народ” (ит.)

* “римска кухня” (ит.)